

ԵՐԵՎԱՆԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐԻ ԿԱՀԱՎՈՐՄԱՆ ԴԵՏԱԼՆԵՐԻ ՆԵՐԿԱ ՎԻՃԱԿՆ ՈՒ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ¹

ՄԱՐՏԻՆ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Հոդվածը պարունակում է Երևան քաղաքի փողոցների կահավորման դետալների (նստարաններ, կանգառներ/տաղավարներ, հասարակական տրանսպորտի ինֆորմացիոն վահանակներ, գովազդային վահանակներ և ինֆորմացիոն ցուցանակներ) ներկա վիճակի և դրանց բարելավման հնարավորությունների վերաբերյալ հակիրճ հետազոտություն:

Քանալի բաղեր – Երևան, փողոց, ճարտարապետություն, դիզայն, կոմպոզիցիա, բարելավում:

Փողոցների նախագծային ու ճարտարապետական խնդիրներ, արտաքին դիզայներական լուծումներ, փողոցների կահավորման դետալներ. թեման բազմաշերտ քննարկումների առիթ է. ո՞րն է առաջնայինը՝ շինարարությունը, տեխնոլոգիան, տրանսպորտը, մարդիկ: Փողոցների ճարտարապետությունն ու դրանց նախագծերի էվոլյուցիան ընդգրկում է մի շարք ասպեկտներ՝ մարդկային ենթագիտակցությունից մինչև հոգեբանություն, պատմությունից մինչև նորագույն տեխնոլոգիաներ, մշակույթից մինչև ազգային առանձնահատկություն, մենթալիտետ, հարմոնիա, էսթետիկա և այլն:

Կան բազմաթիվ փաստեր, ինչպես նաև գիտական և մասնագիտական վերլուծություններ քաղաքային միջավայրի նախապատմության, փողոցների ու շենքերի ճարտարապետության էվոլյուցիայի վերաբերյալ, սակայն սույն հոդվածում կփորձենք դիտարկել փողոցների ճարտարապետությունը էսթետիկայի միջավայրում՝ ընդգրկելով փողոցների կահավորման դետալները, որոնք փողոցների ընդհանուր կոմպոզիցիայի անբաժանելի մաս են կազմում: Արդյո՞ք անհրաժեշտ են պահպանել փողոցների արտաքին կահավորման դետալների նախագծման կամ տեղադրման կանոններն ու գունային, ծավալային կամ կառուցվածքային դասական ընդունելի ու ժամանակակից տեխնոլոգիաների կիրառումները փողոցների ճարտարապետության մեջ: Արդյո՞ք դրանք ազդել կամ ազդում են մարդկանց ենթագիտակցության վրա:

«Երևանի փողոցների ու դրանց հարակից կառույցների նախագծման, կոմպոզիցիայի, դիզայնի ու արտաքին ձևավորման խնդիրներն ու բարելավ-

¹ Հետազոտությունն իրականացվել է ՀՀ ԿԳՆ գիտության պետական կոմիտեի տրամադրած ֆինանսավորմամբ՝ 16YR-2A010 ծածկագրով գիտական թեմայի շրջանակներում:

ման հնարավորությունները» գիտական հետազոտության շրջանակներում մինչ այժմ ճարտարապետության ու ճարտարապետական դիզայնի տեսության ոլորտներում կատարել ենք մի շարք ուսումնասիրություններ, ինչպես նաև իրականացրել տեղային դիտարկումներ՝ Երևանի, Թբիլիսիի, Բուդապեշտի ու Բարսելոնայի փողոցներում:

Քննարկման նյութ ենք վերցրել Երևանի մի շարք փողոցներում տեղադրված, կառուցված կամ առկա հին ու նոր դետալները, որոնք նույն փողոցների ճարտարապետության, ճարտարապետական դիզայնի ու հարմոնիայի անբաժանելի մաս են կազմում: Ուսումնասիրելով դրանց ներկա վիճակը՝ կփորձենք տալ լուծման հնարավոր ուղիներն ու տարբերակները:

Սույն ուսումնասիրությունը ներառում է այն բոլոր դետալներն ու տարրերը, որոնք օգտագործված են Երևան քաղաքի փողոցների հարդարման մեջ: Դրանք են՝ նստարաններ, կանգառներ/տաղավարներ, հասարակական տրանսպորտի ինֆորմացիոն վահանակներ, գովազդային վահանակներ, ինչպես նաև ինֆորմացիոն ցուցանակներ փողոցների, հասարակական և պետական նշանակություն ունեցող շենք-շինությունների վայրերի գտնվելու վերաբերյալ:

Նստարաններ: Երևանն իր ճարտարապետական և մշակութային զարգացմանը զուգահեռ միշտ աչքի է ընկել բնակիչների, ինչպես նաև անցորդների համար նախատեսված կարճաժամկետ հանգստի փոքրիկ հատվածներով՝ նստարաններ, տաղավարներ, շատրվաններ, ցայտաղբյուրներ: Ուսումնասիրելով մի շարք արխիվային և համացանցային նյութեր/վերատպություններ կարող ենք փաստել, որ Երևանն իր զարգացման և կառուցապատման տարբեր փուլերում չի ունեցել նստարանների և հանգստի համար նախատեսված փողոցային փոքրիկ անկյունների այնպիսի քանակ, որքան առկա է հիմա: Հատկանշական է, որ վերջին հնգամյակում տեղադրվող նստարաններն ունեն միևնույն ոճը, որը ցանկալի տարր է քաղաքային բրենդի կամ ոճի պահպանման համար: Նստարանները, որոնք պատրաստված են երկաթից և փայտից, պարունակում են հայկական զարդանախշեր, ինչպես նաև «Երևան» գրությունն ու երբեմն նաև Երևանի զինանշանը (նկ. 1): Նոր տեղադրված նստարաններն, ինչ խոսք, ցանկալի և տեղին էին Հայաստանի անկախացումից հետո, երբ փողոցային մի շարք դետալներ և կահավորման մասնիկներ, այդ թվում նստարաններն անխնա թալանվեցին և ոչնչացվեցին 1990-ական թվականների սկզբին:

Փողոցների կահավորման դետալների համալրումն, իհարկե, դրական և

ողջունելի փաստ է, բայց դրականի հետ մեկտեղ հարկ ենք համարում փաստել, որ տեղադրված նստարաններն ունեն դիզայնի վերանայման և մասնագիտական միջամտության կարիք: Ցանկալի կլինեն, որ դրանք նախագծվեին արդյունաբերական դիզայնով զբաղվող մասնագետների՝ դիզայներ-նկարիչների հետ համագործակցելով, քանի որ դրանց ներկա գունային համադրությունն ու հարմոնիան չի արտահայտում Երևանի ճարտարապետական ոճը կամ դեմքը: Դրանցում օգտագործված սև և մուգ շագանակագույն երանգները, ցանկալի կլինեն վերախմբագրել հայկական տուֆի կամ վարդագույնի պասսիվ/պաստելային որևէ երանգով, որը միևնույն ժամանակ կպահպաներ «վարդագույն Երևանի» գունային հարմոնիան և պատմականությունը: Դրանք երբեմն չեն համադրվում ընդհանուր միջավայրում իրենց կոպտության և գունային տխուր երանգների պաճառով:

Կանգառներ: Վերջին տասնամյակում Երևանում արագորեն աշխուժացավ կանգառների կառուցումը/տեղադրումը, որոնք գրեթե բացակայում էին Հայաստանի անկախացումից ի վեր: Ուսումնասիրության ընթացքում Երևանի կանգառները բաժանեցինք 3 խմբի՝ ըստ տեսակների և կանգառային կահավորումների: Առաջինը՝ դրանք առանց նստատեղերի և տաղավարների կանգառներն են, որոնք նախատեսված են ոչ բանուկ փողոցների, ինչպես նաև ոչ մարդաշատ վայրերի համար (նկ. 2): Նման կանգառները հիմնականում սպասարկում են 2-3 երթուղիներ կամ տեղակայված են երկու մեծ կանգառների միջև ընկած հատվածներում: Առաջին խմբին պատկանող կանգառներում առկա են ճանապարհային երթևեկության նշանը (հասարակական տրանսպորտի կանգառի վերաբերյալ)՝ երթուղիների համարներով, ինչպես նաև կանգառների համար նախատեսված գունային բաժանարար գծեր: Կանգառների երկրորդ խումբը, որը քանակով ամենաշատն ու տարածվածն է Երևան քաղաքում, կարող ենք համարել կանգառի տիպային նախագիծ, որոնք կահավորված են նստատեղերով, առկա են երթուղիների համարներով փեղկեր և ունեն տաղավարի տեսք, որոնք հանդիսանում են նաև քաղաքացիներին արևից և անձրևից պաշտպանելու հիանալի փոքրիկ կղզյակներ (նկ. 3): Տեղադրման առաջին տարիներին այս տիպային կանգառներն ունեին միատեսակ, միանման նախագծեր՝ մոխրագույն, սպիտակ գունավորմամբ, սակայն ժամանակի ընթացքում և ժամանակի թելադրանքով դրանք սկսեցին օգտագործվել ոչ միայն իրենց բուն նպատակի համար, այլև գովազդի տեղադրման և տարածման նպատակներով: Այս երևույթն ունի իր թե՛ դրական, և թե՛ բացասական կողմը:

Դրականներից, իհարկե, ֆինանսական միջոցներն են, որոնք վճարվում են քաղաքային բյուջե ընկերությունների կողմից, իսկ միջոցներն, իհարկե, հետագայում ուղղորդվում են քաղաքի բարելավմանը, սակայն ճարտարապետադիզայներական տեսանկյունից դրանք երբեմն ունեն հակազեղագիտական տեսք: Ցանկալի չէ տեսնել պատռված կամ մաշված վահանակներ կամ թերի աշխատող լուսավորվող տառեր: Գունային լուծումների առումով ցանկալի չէ նաև կանգառների ամբողջական պաստառապատումն ու գունային ձևափոխությունները: Ինչ խոսք, այսօրինակ ձևավորված կանգառներ առկա են մի շարք փողոցներում, որոնցից մեկի հեղինակը նաև ես եմ, իհարկե, միայն պատվեր կատարողի կարգավիճակով, այլ ոչ թե պրոյեկտի հեղինակ (նկ. 4): Այսպիսի գունազեղությունից և երբեմն նաև հակազեղագիտական ձևավորումներից խուսափելու համար առաջարկում ենք կիրառել մի շարք եվրոպական քաղաքներում ներդրված փորձը, որտեղ կանգառներում տեղադրվում են գովազդային վահանակներ, սակայն տիպային նախագծերով, այսինքն առանց խեղաթյուրելու կանգառի գունային լուծումները, կանգառի որոշակի հատվածներում հատկացնելով գովազդային լուսային կամ ոչ լուսային վահանակի համար նախատեսված տարածքներ, որտեղ պարբերաբար հնարավոր է լինում տեղադրել զանազան գովազդներ, պաստառներ և տպագրական այլ նյութեր: Կանգառների երրորդ խումբը, որոնք թվով շատ քիչ են և տեղադրված են Երևանի միայն մի քանի բանուկ հատվածներում, դիզայնով և կոմպոզիցիոն լուծումներով նման են վերոնշյալ քննարկված նստարաններին: Դրանք չափից մեծ տարածք են զբաղեցնում Երևանի բանուկ հատվածներում: Հատկապես Կենտրոն համայնքում կա տարածքի նպատակային օգտագործման խնդիր, և այս տեսակի նախագծերով մեծ կանգառները ամենևին տեղին չեն կիրառելու Երևանում, հատկապես, որ գունային և կոմպոզիցիոն լուծումներով չեն համընկնում Երևանի ընդհանուր ոճին (նկ. 5): Դրանց վրա առկա են միայն հայկական զարդանախշեր, որոնք համարժեք և տրամաբանական օգտագործված չեն: Ցանկալի կլիներ, որ այսօրինակ կանգառները փոխարինվեին երկրորդ խմբին պատկանող տիպային կանգառների նախագծերով: Դրանց արժեքը մի քանի անգամ ավելի մատչելի է՝ կանգառների երրորդ խմբի տեսակների համեմատ:

Հասարակական տրանսպորտի ինֆորմացիոն վահանակներ: Մի քանի տարի է, ինչ Երևանի կենտրոնական փողոցների կանգառներում տեղադրված են էլեկտրոնային չվացուցակներ: Իհարկե, երևույթը ողջունելի է, այն Երևանը դարձնում է ժամանակակից քաղաք: Դրանք առկա են աշխարհի գրե-

թե բոլոր զարգացած և ժամանակակից քաղաքներում, սակայն Երևանում դրանք չեն աշխատում: Հասանելի են միայն դրանց վրա տեղադրված գովազդային նյութերը, սակայն բուն գործառույթը, երթուղիների համարներն ու ժամանման վերաբերյալ ինֆորմացիան չի նշվում, որը մեծ թերություն կարելի է համարել փողոցների կահավորման հարցում: Կահավորման այս դետալների վերաբերյալ ավելացնելու ոչինչ չունենք, քանի որ դրանք արդիական են, պիտանի և ցանկալի: Անհրաժեշտ է միայն դրանք լիարժեք շահագործել (նկ. 6):

Գովազդային վահանակներ, ինֆորմացիոն ցուցանակներ: Սույն հետազոտության շրջանակներում արդեն անդրադարձել ենք Երևան քաղաքի գովազդային վահանակներին, դրանց ներկա վիճակին, նախագծային, կոմպոզիցիոն ու էսթետիկ խնդիրներին²: Անհրաժեշտ ենք համարում կրկին անգամ ընդգծել, որ Երևան քաղաքի կենտրոնական փողոցներում անթույլատրելի է օգտագործել/տեղադրել 3-4 քառ. մետր չափերից մեծ գովազդային վահանակներ, այնինչ, մինչդեռ բազմաթիվ կենտրոնական փողոցներում տեղադրված են 15-18 քառ. մետր և նույնիսկ ավելի չափերի գովազդային վահանակներ (նկ. 7): Երևան քաղաքում չափից շատ են նաև ինֆորմացիոն ցուցանակներ, որոնք հիմնականում պարունակում են հյուրանոցների, պետական հաստատությունների, դեսպանատների կամ այլ շինությունների գտնվելու վայրի վերաբերյալ ինֆորմացիա: Դրանք երբեմն խեղաթյուրում են տվյալ փողոցի կամ դրան հարակից շենքերի ճարտարապետական կոմպոզիցիան, ինչպես նաև շեղում ուշադրությունը ճանապարհային երթևեկության նշաններից: Ժամանակակից աշխարհում, երբ հասանելի է ինտերնետի կամ սմարթֆոնների միջոցով արագ կոդմնորոշվելու, ինչպես նաև տեղանքը հեշտ գտնելու այլ ժամանակակից միջոցներ կիրառելու հնարքները, ամենևին պարտադիր չեն առելի ինֆորմացիոն ցուցափեղկերի տեղադրումը:

Ուսումնասիրությունների ընթացքում համոզվեցինք, որ Երևանի փողոցների ու դրանց հարակից կառույցների արտաքին ձևավորումների նախագծերը, կոմպոզիցիոն խնդիրների վերանայման կարիքից բացի, ունեն նաև փողոցների կահավորման դետալները որոշակի փոփոխությունների ու ադապտացիայի ենթարկելու կարիք:

² Տե՛ս **Հարությունյան Մ.**, Երևանի Մաշտոցի պողոտայի և դրա հարակից շինությունների ձևավորումներն ու խնդիրները, Երիտասարդ հայ արվեստաբանների գիտական 10-րդ նստաշրջանի նյութեր, Երևան, 2015, էջ 38-49:

НЫНЕШНЕЕ СОСТОЯНИЕ И ВОЗМОЖНОСТИ УЛУЧШЕНИЯ УЛИЧНОГО ОБУСТРОЙСТВА ЕРЕВАНА

МАРТИН АРУТЮНЯН

В статье содержится краткий обзор уличного обустройства Еревана (скамейки, остановки/кабинки, информационные таблички общественного транспорта, рекламные щиты), нынешнего статуса и возможности его улучшения.

Ключевые слова – Ереван, улица, архитектура, дизайн, композиция, улучшение.

THE CURRENT STATUS AND IMPROVEMENT OPPORTUNITIES OF YEREVAN STREET FACILITIES

MARTIN HARUTYUNYAN

The article contains a brief review of Yerevan's street facilities (benches, stops/booths, public transport information boards, billboards and information boards), their current status and improvement possibilities.

Key words – Yerevan, street, architecture, design, composition, improvements.

նկ. 1

նկ.. 2

նկ. 3

նկ. 4

նկ. 5

նկ. 6

նկ. 7